

DOI: 10.33310/2518-7813-2020-68-1-37-42

УДК 37.034

Оксана БЯЛИК

*доктор педагогічних наук, доцент,
професор кафедри педагогіки та освітнього менеджменту
Уманського державного педагогічного університету
імені Павла Тичини, м. Умань, Україна
e-mail: byalikov@gmail.com*

ШЛЯХИ ВИКОРИСТАННЯ ЗАРУБІЖНОГО ДОСВІДУ В СИСТЕМІ СТАТЕВОГО ВИХОВАННЯ УЧНІВСЬКОЇ МОЛОДІ УКРАЇНИ

В статті, враховуючи відкритість сучасного українського суспільства, розширення діапазону його спілкування з іншими народами, повернення України на міжнародний шлях розвитку світової цивілізації, розкрито можливість національної системи виховання збагачення кращими здобутками культури, через розкриття шляхів використання зарубіжного досвіду в системі статевого виховання учнів.

Крім того, зосереджена увага на основних стратегічних засадах здійснення статевого виховання у закладах загальної освіти України на державно-законодавчому, організаційно-методичному та професійно-педагогічному рівнях.

Ключові слова: статево виховання, учнівська молодь, шляхи використання зарубіжного досвіду, державно-законодавчий рівень, організаційно-методичний рівень, професійно-педагогічний рівень.

Сучасне міжнародне становище України як європейської держави, нові політичні, соціально-економічні та культурні реалії потребують значних змін у сфері освіти як важливого державного інституту. Соціально-економічні чинники і проблема європейської інтеграції стали основними чинниками удосконалення системи освіти в нашій державі. "Україна повинна активно і динамічно входити в світову систему освіти, як це робить багато цивілізованих країн. Модернізація та шкільні реформи у світлі принципів євроінтеграції в усіх країнах ставлять перед дослідниками статевого виховання учнівської молоді й підготовки її до сімейного життя завдання, що актуалізують дослідження взаємовпливу педагогічних процесів у загальносвітовому вимірі" [4, 3].

У всьому світі в педагогічній науці іде виявлення найбільш загальних тенденцій, пов'язаних із вирішенням проблеми статевого виховання підростаючого покоління. Однак, у кожній країні ця проблема вирішується із урахуванням національних особливостей.

Відкритість сучасного українського суспільства, розширення діапазону його спілкування з іншими народами, повернення України на міжнародний шлях розвитку світової цивілізації дають можливість національній системі виховання збагатитися кращими здобутками культури. Незаперечним є факт, що загальнолюдські цінності ніколи не втрачають своєї актуальності й дієвості, слід лише вміло обрати і знайти методи їх застосування на національному ґрунті.

Уряди багатьох країн Євросоюзу, зіштовхнувшись з негативними аспектами сексуальної революції, усвідомили серйозність цієї проблеми та

створили об'єктивні шляхи її вирішення, розробили таку соціальну політику, яка базується на принципі відкритості питань сексуальної просвіти, статевого виховання та підготовки до дорослого самостійного життя й відповідального батьківства, але це аж ніяк не є пропагандою та популяризацією питань для підростаючого покоління.

Вивчення досвіду країн Євросоюзу доводить доцільність запровадження в практику вітчизняних закладів освіти позитивного досвіду, в основу якого покладені наукові доробки як вітчизняних, так і зарубіжних вчених. А звернення до досвіду цих країн дає змогу науковцям краще зрозуміти вітчизняну виховну систему з позиції нової педагогічної парадигми, розширити науково-теоретичні підходи щодо усвідомлення закладу освіти як демократичної освітньої установи, де здійснюється статево виховання учнівської молоді та підготовка до майбутнього сімейного життя й батьківства через позакласну та позашкільну діяльність, побудову партнерської мережі з громадськими та релігійними організаціями, а також виявити можливості застосування найбільш цінних, оригінальних ідей, передового зарубіжного педагогічного досвіду у цій сфері.

Більшість зарубіжних педагогів погоджуються з тим, що одним із основних завдань статевого виховання та статевої просвіти є сприяння гармонійному та різнобічному розвитку підростаючої особистості і моральним міжстатевим стосункам, зміцненню шлюбу і сім'ї. Тому статево виховання як складова підготовки молоді до майбутнього подружнього життя не повинно розглядатися окремо від загальних питань виховання, яке готує

молоде покоління не лише до праці і суспільної діяльності, але й до особистого життя.

Загалом погоджуючись із вищесказаним, ми дотримуємося думки, що у статевому розвитку молоді людини існують суттєві суперечності, які і формують різні погляди та підходи щодо існуючої проблеми та породжують складність розгляду питання статевого виховання.

Повертаючись до України, варто зазначити, що нашій державі все ж таки вдається, хоча і частково, уникати помилок, через те, що ми не вдаємося до експериментів із сексуальною освітою та статевим вихованням у загальноосвітніх навчальних закладах. Адже пріоритетним на сучасному етапі у нашій державі все ж таки залишається виховання цінностей сімейного життя (вірності, турботи про іншого), до виховання дитини в душі статевої чистоти, совісті, сорому та скромності, піднесення честі та гідності як невід'ємних складових моральності, а основний наголос робиться, що є досить позитивним, на вихованні цнотливості сучасної молоді, що, безумовно, визначає основи здоров'я нації та утримання від статевих зв'язків як єдиної безпечної поведінки у статевих взаєминах. Тому, на думку багатьох вчених, як зарубіжних так і вітчизняних, виховання цнотливості є важливою передумовою профілактики ранніх сексуальних інтересів учнів.

Підсумовуючи вище сказане, ми дійшли висновку, що переважна більшість педагогів країн Євросоюзу та України знаходяться в постійному пошуку та впровадженні оптимальних шляхів вирішення проблеми статевого виховання та сексуальної освіти учнівської молоді. Основна їх увага зосереджується на виробленні інноваційних форм та методів статевого виховання та формування сексуальної культури, які б допомогли уникнути багатьох помилок у розробці теоретичних засад сучасного виховного процесу.

Поліаспектне вивчення найкращих зразків зарубіжного, зокрема досвіду країн Євросоюзу, нагромадженого у цій сфері, сприятиме інтенсивнішій реалізації статевознавчого підходу в вітчизняну систему освіти, яке в Україні з різних причин розгортається досить повільно.

Враховуючи важливість проблеми та недостатній рівень її вивчення, а також дослідивши способи розв'язування цієї проблеми в країнах Євросоюзу, пропонуємо наше бачення проблеми статевого виховання учнівської молоді у вигляді практичних рекомендацій.

З огляду на інтегративність та глобалізаційність сучасних напрямів у системі середньої освіти на основі вивченого досвіду країн Євросоюзу пропонуємо такі стратегічні засади здійснення статевого виховання у загальноосвітніх навчальних за-

кладах України на державно-законодавчому, організаційно-методичному та професійно-педагогічному рівнях.

Так, на законодавчому рівні вважаємо за необхідне:

1. Удосконалити систему статевого виховання учнівської молоді України відповідно до "Стандартів сексуальної освіти в Європі", що базуватиметься на спільних для всіх країн Євросоюзу цілях, змісті і методах виховання, маючи за мету "засвоєння знань про когнітивні, емоційні, соціальні та фізичні аспекти статі" [3], які забезпечують ефективність дій у межах європейського простору. Доцільним бачиться розроблення на державному рівні Концепції статевого виховання та просвіти дітей та молоді.

2. Міністерство освіти і науки України має забезпечити введення в загальноосвітніх школах предмету «Освіта для сімейного життя» («Санітарна освіта») й адаптувати відповідну навчальну програму до стандартів вітчизняної системи освіти, в тому числі й у статевому вихованні учнів, та надати навчально-методичне забезпечення для використання у закладах освіти.

3. Обґрунтувати доцільність використання кращих зарубіжних надбань теорії та практики зі статевого виховання у вітчизняній роботі з учнівською молоддю, серед яких:

- координація зусиль державних, громадських і релігійних організацій, які займаються питаннями статевого виховання шляхом створення на високому державному рівні спеціальної міжвідомчої комісії, яка курувала б це питання, ініціювала та оцінювала відповідні проекти, відзначала ефективну діяльність у цій сфері різних інституцій, поширювала та творчо впроваджувала кращий світовий і вітчизняний досвід у цій сфері;
- збільшення фінансування державних інституцій і розширення можливостей для фінансової та кадрової підтримки діяльності тих організацій, які сприятимуть популяризації знань сексуального характеру та запобігають поширенню негативних явищ, пов'язаних із сексуальністю, у суспільстві;
- розроблення та впровадження науково обґрунтованих освітніх програм статевого виховання (за умови відповідності вітчизняним стандартам, з урахуванням зарубіжного досвіду, вимог європейських стандартів, узгодженості змісту таких програм на різних рівнях) у загальноосвітніх школах; включення уроків сексуальної просвіти в плани виховної роботи навчальних закладів, дотримуючись принципу міждисциплінарності, який дає змогу розкрити й обговорити різні питання незалежно від предметних меж;

- ґрунтовне висвітлення питань теорії та практики статевого виховання та сексуальної просвіти в науково-методичних виданнях, зокрема, в навчальних посібниках і підручниках для фахівців, які здійснюватимуть статево-освітню діяльність серед учнівської молоді.

3. Важливою сферою діяльності Міністерства освіти і науки України має стати практика тісної співпраці з освітніми організаціями державного, регіонального та міжнародного рівня, що опікуються питаннями статевого виховання, для узагальнення інформації у глобальному вимірі та відкритого обговорення проблем та перспектив, підтримки молодих та провідних спеціалістів і стимулювання досягнень у галузі сексуальної освіти.

4. Вітчизняна галузь статевого виховання учнівської молоді потребує розширення мережі спеціалізованих центрів, методичних кабінетів і об'єднань з метою підвищення рівня поінформованості про здійснювані дослідження у цій царині не лише вітчизняних науковців, а й зарубіжних, які накопичили значний теоретичний і практичний досвід, що міг би розширити і доповнити розробки українських дослідників.

5. Прийняття на державному рівні ефективних заходів контролю за інформаційною продукцією, проведення аналізу щодо впливу на рівень статевої культури дітей, підлітків і молоді в українському суспільстві. Такий досвід мають більшість країн Євросоюзу, в яких на законодавчому рівні заборонений показ продукції еротично-сексуального чи агресивно-насилницького спрямування на телебаченні з 6 години до 20, 21 чи 22 години (залежно від країни).

6. Корисним для української освітньої політики є досвід країн Євросоюзу щодо проведення Асоціаціями та НУО на замовлення уряду широкомасштабних досліджень серед учнівської молоді з метою відстежування скорочення числа незапланованих підліткових вагітностей, ВІЛ та інших ЗПСШ, випадків сексуального насилля. Міністерству освіти і науки України необхідно підготувати та впровадити ефективну систему контролю за здійсненням статевого виховання в загальноосвітніх школах та вивчити їх ефективність з метою профілактики ВІЛ/СНІДу та ЗПСШ.

7. Розширення мережі спеціалізованих центрів, які надають консультативну та соціальну допомогу підліткам і їхнім батькам. При цьому учні повинні бути ознайомлені з подібними центрами та характером їх роботи, а в разі необхідності скористатися їх допомогою. Також позитивним моментом має стати практика створення так званих сексуально педагогічних консультаційних центрів, як це практикується в країнах Єв-

росоюзу, що займаються проблемами статевого виховання і водночас надають консультації учням про проблеми сексуального характеру у вигляді психологічної допомоги, яка організовується за наступними напрямками: просвітницька робота; тренінгові роботи, що спрямовані на корекцію позиції учнів щодо їх сексуальної поведінки; формування відповідних навичок спілкування та підвищення самоусвідомлення особистості тощо. Такий досвід співпраці школи і відповідних центрів у статево вихованні варто широко впроваджувати і в Україні.

8. Створення в Україні циклу телепрограм, комп'ютерних програм для молоді з орієнтацією на статево-рольове просвітництво, формування статевої культури тощо [1].

Організаційно-методичний рівень.

1. Україна нагально потребує не поодиноких, розрізнених, нескоординованих дій, а централізованої системи управління цим процесом, який передбачав би науково-обґрунтовану розробку та вмиле використання різнорівневих виховних та профілактичних заходів, які б враховували специфіку об'єктів впливу, насамперед, їхні статево-вікові і психологічні особливості, ситуацію в школі та сім'ї, позашкільні контакти та інші чинники. З урахуванням цього, необхідно адаптувати ці заходи до відповідної групи учнів.

2. Розробка й апробація методики статевого виховання та сексуальної просвіти для різних статево-вікових категорій дітей, а також спецкурсів зі статевого виховання учнівської молоді та впровадження цих напрацювань у практику професійної підготовки фахівців у ЗВО;

3. Здійснення виховної та профілактичної роботи в дитячому та молодіжному середовищі (за місцем проживання) зі статевого виховання з метою попередження і мінімізації поширення ЗПСШ та ВІЛ, негативних наслідків сексуальної активності із залученням місцевих органів правопорядку, охорони здоров'я, соціальних служб та освітніх установ.

4. Враховуючи сучасну ситуацію в Україні та проаналізувавши досвід країн Євросоюзу, нами виділили ряд завдань статевого виховання, на які варто зосереджувати увагу:

- формування здорового способу життя учнів, вміння контролювати власні сексуальні потреби, профілактика сексуального насилля;
- організація статевого самовиховання школярів, залучаючи учнів до виконання самостійних завдань (підготовки презентацій, написання проектів та ін.), які сприяють вихованню в учнів самостійності, ініціативи, творчих здібностей з урахуванням регіону України.

- формування в учнів відповідального ставлення до свого здоров'я і до здоров'я партнера; профілактика ранніх сексуальних контактів, формування навичок безпечної поведінки і виховання моральної відповідальності у міжстатевих стосунках; виховання здатності будувати здорові сексуальні відносини;
- забезпечення учнів науковою інформацією, яка допоможе адаптуватися до змін, які відбуваються в період їх статевого дозрівання.
- виховання в школярів моральної стійкості до різних негативних впливів; толерантне ставлення до осіб з нетрадиційною сексуальною орієнтацією.

5. Особливо потрібно говорити про необхідність посилення взаємодії школи із сім'єю. Проведення роботи з батьками з метою пояснення впливу різної інформації за допомогою сучасних технологій на процес статевого виховання дітей і підлітків, формування у батьків основних прийомів протидії цьому впливу.

6. У зв'язку з тим, що саме школа виступає каталізатором освітніх реформ, вона повинна виступати ініціатором внесення вчасних необхідних корективів у структуру, зміст, форми, методи та прийоми статевого виховання учнівської молоді, ініціюючи впровадження інноваційних підходів, і тим самим вчасно реагуючи на зміни в суспільстві. В сфері статевого виховання це реалізується шляхом активного використання інтерактивних методів, використання на всіх етапах статевого виховання методів індивідуальної та групової роботи, методу виховних ситуацій, ситуацій вільного вибору, аналізу проблемних ситуацій та пошуку альтернативних рішень, що розвиває у молодих людей критичне мислення, вдосконалює навички креативного вирішення проблемних ситуацій.

7. Досвід закладів освіти країн Євросоюзу показує, що необхідно практикувати індивідуалізацію процесу виховання, поділу класу на підгрупи задля його ефективності; роздільне навчання хлопців та дівчат при вивченні окремих тем; використовувати ідеї вільного виховання, методу проєктів, методу спроб і помилок тощо, створюючи сприятливі умови для врахування статі, вікових та індивідуальних особливостей, розвитку їх творчої активності й уяви, підвищення самооцінки, підготовки до самостійного життя, який стимулює прояви індивідуальної творчої ініціативи учнів і водночас формує в них необхідні в сімейному житті навички співпраці з партнером.

8. При здійсненні статевого виховання учнівської молоді необхідно враховувати особливості вітчизняного суспільства та його культурних тра-

дицій, які відрізняються певним ставленням до питань статі, а також національно-релігійну специфіку, при цьому беручи до уваги національні особливості народів, що проживають на території України.

9. Показовим є досвід середніх шкіл країн Євросоюзу щодо належного рівня організації взаємодії урочної та позаурочної роботи зі статевого виховання в школі та залучення до неї різних соціальних інститутів. Так, основними організаційними формами роботи зі статевого виховання мають бути:

- фрагменти уроків та відокремлені уроки таких навчальних дисциплін, як рідна мова, біологія, література, суспільствознавство, історія, фізичне виховання; з цією метою потрібно вносити відповідні зміни в навчальні програми, підручники, методичні посібники;
- факультативні заняття, які мають відповідати сучасним вимогам виховання, доцільно, щоб учням були запропоновані різні варіанти предметів для факультативного вивчення, які б вони вибирали за власним бажанням;
- заходи для батьків; консультації, які організуються для учнів та їх батьків у школі чи консультаційних центрах.

10. Консолідація взаємодії сім'ї та школи, громадських та релігійних організацій, усіх учасників навчального процесу, ЗВО, науково-дослідних центрів, місцевих органів влади тощо у реалізації провідних засад статевого виховання учнівської молоді учнів є необхідною умовою та гарним прикладом для наслідування, так як виховний процес має відбуватися на різних рівнях: шкільна освіта; позашкільна освіта (клубні форми роботи та ін.); дитячі угруповання за інтересами; сім'я [1].

Професійно-педагогічний рівень.

1. Однією із найважливіших умов якісного здійснення статевого виховання учнів є модернізація підготовки вихователя з питань статей. Практика шкільної освіти переконує, що є необхідність створення системи статевого виховання, яка повинна починатися із найбільш раннього віку. Принципово важливим у концепції підготовки вихователів зі статевого виховання у країнах Євросоюзу є формування у студентів не лише теоретично-дидактичних знань, а й людських якостей – відкритості, терпіння, розуміння сексуальних потреб і форм статевого життя, володіння комунікативним самоаналізом і винахідливістю щодо розкриття змісту навчального матеріалу.

Що ж стосується статевого виховання в Україні, то воно розглядається як доповнення до професійної підготовки вчителя, за якої питання статей розглядаються при вивченні окремих навчальних

предметів шляхом включення в зміст деяких тем, розділів та спецкурсів.

2. Видається необхідним підвищення компетентності педагогів, створивши мережу центрів для проходження курсів та підвищення кваліфікації вчителів зі статевого виховання. Для викладу й обговорення в школі тем статевого виховання потрібні культурні, грамотні, естетично розвинуті, добре обізнані в сексуальній проблематиці педагога.

3. Досвід середніх шкіл країн Євросоюзу щодо активізації професійного розвитку вихователів зі статевого виховання, стимулювання рівня їхньої кваліфікації за допомогою реалізації он-лайн освіти; залучення провідних спеціалістів із центрів підвищення кваліфікації педагогів, провідних ВНЗ тощо до співпраці, участь у розробці навчально-методичного забезпечення, у роботі конференцій, семінарів, вебінарів, залучення педагогів до діяльності регіональних та міжнародних неурядових організацій планування сім'ї є позитивним для України.

4. Особливої актуальності для України набуває активне переймання перспективного досвіду інших освітніх систем, обмін інноваційним досвідом та підходами у здійсненні статевого виховання у глобальному вимірі. Участь у конференціях та семінарах різних рівнів педагогів та студентів забезпечує унікальну можливість ознайомлюватись із провідними тенденціями статевого виховання учнівської молоді в різних країнах світу, накопичувати передовий педагогічний досвід та

активно переймати досвід інших освітніх систем у галузі сексуальної освіти, обмінюватись думками та ідеями, налагоджувати робочі контакти тощо, що сприятиме професійному розвитку та проведенню чи активізації освітніх реформ на всіх рівнях.

5. Рекомендованим є запровадження практики здійснення в кожному регіоні моніторингу результатів виховної діяльності педагогів, збору статистичних даних щодо кількості консультаційних центрів, пропозиції та попиту спеціалістів та прорахунку необхідної їх кількості вчителів на найближчі роки для окреслення реальної картини в межах країни [2].

Вищезазначені особливості розв'язання проблеми статевого виховання в зазначених країнах, без сумніву, заслуговують більш уважного вивчення та впровадження в загальношкільні програми з метою підвищення кваліфікаційного рівня вихователів з окресленої освітньої проблеми в нашій державі. На нашу думку, використання багатогранного зарубіжного досвіду зі статевого виховання учнівської молоді сприятиме інтенсивнішій інтеграції нашої країни у європейську спільноту.

Дослідження та аналіз проблем статевого виховання учнівської молоді доводить, що досягти в ньому позитивних зрушень і необхідних змін на шляху формування повноцінної особистості можливо за умови інтегрованої, узгодженої співпраці вчителів, батьків, учнів та фахівців відповідних центрів.

Список використаних джерел

1. Бялик О. В. Статеве виховання школярів: європейський контекст [монографія]. РВЦ «Візаві», 2016. 369 с.
2. Бялик О. В. Статеве виховання школярів: вітчизняний та зарубіжний досвід : навч. посіб. Умань : ФОП Жовтий О. О., 2017. 228 с.
3. Бялик О. В. Статеве виховання молоді в контексті зарубіжного досвіду // Збірник наукових праць УДПУ / Гол. ред. : М. Т. Мартинюк. Умань : СПД Жовтий, 2008. Ч.1. С. 38–43.
4. Кравець В. Статева соціалізація та підготовка учнівської молоді до сімейного життя у педагогіці та шкільній практиці зарубіжних країн : [монографія] / за ред. члена-кориспандента АПН України, проф. В. Кравця. Тернопіль : ТзОВ Видавництво «Астон», 2009. 387 с.

References

1. Bialyk O. (2016) Stateve vihovannia shkoliariv: evropeiiskii kontekst / monografia. Uman. 369 s. [in Ukrainian].
2. Bialyk O. (2017) Stateve vihovannia shkoliariv: vitchizniani i zarubiznii dosvid : posibnik, Uman. 228 s. [in Ukrainian].
3. Bialyk O. (2008) Stateve vihovannia molodi v konteksti zarubiznogo dosvidiy. Uman. PP. 38–43. [in Ukrainian].
4. Kravets V. (2009) Stateva sotsializatsiya ta pidgotovka uctnivskoi molodi do simeinogo zhuttia v pedagogitsi ta skilniyi praktitsy zarubizhnukh krain / monografia. Ternopil. 387 s. [in Ukrainian].

Оксана Бялик. Пути использования зарубежного опыта в системе полового воспитания учащейся молодежи Украины

В статье, учитывая открытость современного украинского общества, расширение диапазона его общения с другими народами, возвращение Украины на международный путь развития мировой цивилизации, раскрыто возможность национальной системы воспитания обогащения лучшими достижениями культуры, через раскрытие путей использования зарубежного опыта в системе полового воспитания учащихся,

Кроме того, сосредоточено внимание на основных стратегических принципах осуществления полового воспитания в учреждениях общего образования Украины на государственно-законодательном, организационно-методическом и профессионально-педагогическом уровнях.

Ключевые слова: половое воспитание, учащая молодежь, пути использования зарубежного опыта, государственно-законодательный уровень, организационно-методический уровень, профессионально-педагогический уровень.

Oksana Bialyk. The ways of using foreign experience in the system of sex education for young students of Ukraine

In the article the possibility of the national system of education enrichment the best achievements of culture through the discovery of ways of using foreign experience in the system of sex education of students. Focus on the main strategic principles for the implementation of sex education in institutions of General education in the state-the legislative, organizational, methodological and professional and pedagogical levels.

So, at the legislative level needs to be improved sex education for young students of Ukraine in accordance with the "Standards for sexuality education in Europe"; to ensure the introduction of the subject "Education for family life" and adapt training programmes to the standards of the national system of education and to provide training and methodological support for use in educational institutions; the practice of close cooperation with educational institutions national, regional and international level, dealing with issues of sex education; expanding the network of specialized centers, methodical offices; the adoption of measures to control the informational products of the analysis to influence the level of sexual culture of children adolescents and youth in the Ukrainian society; the expansion of the network of specialized centres that provide advice and social assistance to adolescents and their parents; the creation in Ukraine of a series of TV programs, computer programs for youth with a focus on Polo-playing education, the formation of sexual culture and the like.

Organizational-methodical and professional teaching levels include the creation of a centralized process control system of sex education; development and testing of methodology on sex education and sexual education for different age groups of children, special courses on sexual education of youth and their introduction into practice of professional training; consolidation of the relationships between families and schools, public and religious organizations, all participants in the educational process, scientific-research centres, local authorities; upgrading teacher training on issues of articles, raising competence of teachers, creating a network of centres for courses and teacher training in sex education; the practice of monitoring the results of educational activity of teachers, the collection of statistical data regarding the number of counseling centers, the demand of specialists.

Key words: sex education, students, ways of using foreign experience of the state-legislative level, the organizational and methodological level, professional and pedagogical level.

Keywords: sexual education, student youth, ways of using foreign experience